

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten XXXIII: PREGLED PRESUDA IZ MARTA 2014.

28. maj 2014.

Tokom marta 2014, Evropski sud za ljudska prava je donio presude u sljedećim slučajevima koji su se odnosili na slobodu izražavanja:

- **Dilipak i Karakaya protiv Turske** (predstavke br. 7942/05 i 24838/05, 4. mart 2014) - osuda zbog klevete zbog kritikovanja preminulog vojnog komandanta je prekršila pravo na slobodu izražavanja;
- **Jelševar i drugi protiv Slovenije** (predstavka br. 47318/07, 11. mart 2014) - pogrdni opisi likova u knjizi nijesu predstavljali klevetu;
- **Yaman Akdeniz protiv Turske** (predstavka br. 20877/10, 11. mart 2014) - osoba kojoj je onemogućen pristup blokiranim internet stranicama za dijeljenje muzike se ne može smatrati žrtvom kršenja ljudskih prava;
- **Lolo protiv Poljske** (predstavka br. 11503/12, 11. mart 2014) - kazna zbog klevete zbog neosnovanih optužbi protiv sudije nije kršenje slobode izražavanja;
- **Bartnik protiv Poljske** (predstavka br. 53628/10, 11. mart 2014) - kazna zbog klevete zbog neosnovanih navoda o korupciji nije kršenje slobode izražavanja;
- **Bayar protiv Turske (br. 1-8)** (predstavke br. 39690/06, br. 40559/06, br. 48815/06, br. 2512/07, br. 55197/07, br. 55199/07, br. 55201/07, br. 55202/07, 25. mart 2014) - osuda urednika novina zbog objavljivanja izjava terorističke organizacije prekršila je pravo na slobodu izražavanja i pravo na pravično suđenje.

Navedene presude ticale su se sljedećih pitanja:

- **Dilipak i Karakaya protiv Turske** (predstavke br. 7942/05 i 24838/05), 4. mart 2014: osuda zbog klevete zbog kritikovanja preminulog vojnog komandanta prekršila je pravo na slobodu izražavanja

Dva novinara su proglašeni krivim zbog klevete jer su u novinskom članku kritikovali političku ulogu bivšeg glavnog vojnog komandanta na sastanku Savjeta za nacionalnu bezbjednost, održanom u

februaru 1997, koji su pojedini posmatrači ocjenili kao „postmoderni *coup d'état* (državni udar)“. Novinari su u članku naveli da „obično ne govore ružno o mrtvima, ali da se to ne odnosi na Hitlera i Staljina“, kao i da nijesu sugerisali da je komandant kao Hitler, ali da „ima posebno mjesto u svijesti ljudi“. Takođe su tvrdili da su pojedine islamske škole zatvorene zbog komandantove politike. Porodica komandanta je pokrenula postupak protiv novinara, ali nije uspjela da sazna gdje se oni nalaze, pa se postupak odvijao bez njihovog prisustva. U januaru 2003. je donesena presuda, a u junu iste godine novinari su pronađeni i protiv njih je pokrenut izvršni postupak. Turski sudovi su ocijenili da su novinari pretjerali i da su izrazili nepoštovanje prema osobi koja je „hrabro služila naciji“. Novinari su se žalili da nijesu bili u mogućnosti da se brane, ali su njihove žalbe odbijene. Nakon toga su podnijeli predstavku Evropskom sudu za ljudska prava, tvrdeći da su prekršena njihova prava na slobodu izražavanja i pravično suđenje.

Sud je smatrao da je u ovom slučaju došlo do kršenja prava novinara i na slobodu izražavanja i na pravično suđenje. Sud je smatrao da su novinari komentarisali ulogu bivšeg komandanta tokom *coup d'état* (državnog udara), što je predstavljalo pitanje od javnog interesa. Komandant je bio poznata javna ličnost čija porodica treba da toleriše kritiku njegovog rada kao državnog službenika. Iako su novinari koristili oštar i sarkastičan ton koji je nesumnjivo uvrijedio porodicu pokojnika, oni nijesu prešli granice prihvatljive kritike. Sud je posebno istakao da su novinari komentarisali loše funkcionisanje demokratskog režima, što je pitanje od najvišeg javnog interesa. Sud je takođe smatrao da pri određivanju iznosa naknade štete nije uzeta u obzir finansijska situacija novinara, što je imalo za posljedicu to da se jednom od njih oduzme kuća, pa je tako osuda mogla da ima obeshrabrujući efekat na sve novinare. Na kraju, Sud je smatrao da nije bilo opravdano to što se postupak odvijao bez prisustva novinara.

- ***Jelševar i drugi protiv Slovenije*** (predstavka br. 47318/07), 11. mart 2014: **pogrdni opisi likova u knjizi nijesu predstavljali klevetu**

Četiri žene su tvrdile da su opisane kao likovi u knjizi u kojoj su one i njihova porodica prikazane na klevetnički način. Glavni lik u knjizi, Rozina, je prikazana kao živahna, ambiciozna i snalažljiva - ali je takođe navedeno da koristi seks da dobije ono što želi od svog muža, da je nezakonito prodavala alkohol tokom prohibicije u SAD, i da joj je novac važniji od dobrobiti sopstvene djece. Pomenute žene su navele da je radnja knjige smještena u oblast u kojoj živi njihova porodica, a da je prezime glavnog lika - Brinovec - prezime po kojem su one poznate u zajednici, iako to nije pravo prezime njihove porodice. One su tužile autora knjige zbog klevete, ali su domaći sudovi odbacili njihovu tužbu uz obrazloženje da prosječni čitalac ne bi zaključio da su događaji opisani u knjizi činjenice o stvarnim ljudima. Osim toga, domaći sudovi su smatrali da opisani događaji nijesu bili klevetnički, i da klevetanje nije bila namjera autora. Žene su zatim podnijele predstavku Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je prekršeno njihovo pravo na poštovanje privatnosti.

Evropski sud je odbacio predstavku kao „očigledno neosnovanu“. Sud je naglasio da je umjetnička sloboda autora književnih djela od velikog značaja i da zahtijeva visok nivo zaštite u skladu sa Konvencijom. Sud je istakao da su domaći sudovi sa posebnom pažnjom razmotrili da li je porodica podnositeljki predstavke mogla biti poistovjećena sa izmišljenim likovima iz knjige, i da li su ti likovi prikazani na pogrdan način koji bi predstavljao klevetu. Sud je utvrdio da je pristup Ustavnog suda Slovenije u utvrđivanju ravnoteže između suprotstavljenih interesa bio fer i u skladu sa evropskom

praksom. Slovenački sudovi su razmotrili da li bi prosječni čitalac zaključio da je priča istinita (a ne fiktivna) i da li bi čitalac smatrao knjigu uvredljivom, uzimajući opšti kontekst knjige u obzir. Evropski sud je stoga zaključio da u ovom slučaju nije prekršeno pravo na privatnost.

- ***Yaman Akdeniz protiv Turske*** (predstavka br. 20877/10), 11. mart 2014: osoba kojoj je onemogućen pristup blokiranim internet stranicama za dijeljenje muzike se ne može smatrati žrtvom kršenja ljudskih prava

Slučaj se ticao zabrane internet domena "myspace.com" i "last.fm" jer su ove internet stranice prekršile autorska prava. Podnosilac predstavke, korisnik pomenutih stranica, žalio se jer je blokiranje ovih domena dovelo do toga da je na hiljade internet stranica postalo nedostupno, od kojih mnoge nijesu prekršile autorska prava. Lokalni sudovi su odbacili njegove žalbe, i podnosilac predstavke se zatim žalio Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je prekršeno njegovo pravo na pristup informacijama.

Evropski sud je odbacio predstavku, smatrajući da se podnosilac predstavke ne može smatrati „žrtvom“ kršenja ljudskih prava, prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Iako je Sud prepoznao ogroman značaj interneta kao sredstva za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, sama činjenica da je podnosilac predstavke pretrpio „posredne posljedice“ blokiranja internet domena ga ne čini žrtvom. On je bio samo povremeni korisnik "last.fm domena", a nije imao nalog na stranici "myspace.com" da bi time mogao biti pogođen. Osim toga, podnosilac predstavke je mogao da pristupi željenoj muzici i na druge načine.

- ***Lolo protiv Poljske*** (predstavka br. 11503/12), 11. mart 2014: kazna zbog klevete zbog neosnovanih optužbi protiv sudije nije prekršila pravo na slobodu izražavanja

Slučaj se odnosio na naknadu štete zbog klevete dosuđene čovjeku koji se žalio da je lokalni sudija „proizveo dokaze“ i „nezakonito stanje proglasio zakonitim“. Čovjek je žalbu podnio u pismu upućenom sudu, u kojem je tražio da sudija bude izuzet iz njegovog predmeta. On je zatim podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je odbacio predstavku kao „očigledno neosnovanu“. Sud se složio sa domaćim sudovima da, iako mora postojati sloboda za legitimno kritikovanje rada javnih funkcionera, uključujući sudije, čovek nije imao dokaza za svoje optužbe protiv sudije. Stoga bi primjedbe imale efekat narušavanja povjerenja u sudiju. Evropski sud je takođe uzeo u obzir da je dosuđena kazna bila mala i da je izvršenje kazne odloženo na dvije godine zbog finansijske situacije podnosioca predstavke.

- ***Bartnik protiv Poljske*** (predstavka br. 53628/10), 11. mart 2014: kazna zbog klevete zbog neosnovanih navoda o korupciji nije prekršila pravo na slobodu izražavanja

Podnosilac predstavke u ovom slučaju je bio čovjek koji je optužen zbog klevete jer je objavio nekoliko članaka na internetu u kojima je optužio rukovodioce stambene zadruge da su zloupotrijebili zadružna i druga sredstva, preusmjerena iz stambenog fonda. Njemu je dosuđena novčana kazna od 125 eura, nakon čega je podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava

tvrdi da su njegovi članci bili satirični, a da je on građanin-novinar (*blogger*) koji je samo komentarisao pitanje od javnog interesa.

Evropski sud je odbacio predstavku kao „očigledno neosnovanu“. Iako se Sud složio da je tema kritike zaista bila od javnog interesa i priznao značaj „građanskog novinarstva“ kao što su članci podnosioca predstavke objavljeni na internetu, Sud je takođe konstatovao da se internet razlikuje od pisane štampe i da predstavlja još veći rizik po privatnost i ugled. Sud je takođe zaključio da podnosilac predstavke nije imao nikakve dokaze o istinitosti svojih navoda, posebno u pogledu preusmjeravanja sredstava iz stambenog fonda, i da upotreba riječi kao što su „banditi, lopovi, reketaši, lopovi“ u opisu rukovodioca zadruga ne može biti opravdana, iako je zamišljeno da članci budu satirični. Uzimajući u obzir i mali iznos dosuđene naknade štete, Sud je smatrao da u ovom slučaju nije došlo do kršenja prava na slobodu izražavanja.

- **Bayar protiv Turske (br. 1 -8)** (predstavke br. 39690/06, br. 40559/06, br. 48815/06, br. 2512/07, br. 55197/07, br. 55199/07, br. 55201/07, br. 55202/07, 25. mart 2014) - **osuda urednika novina zbog objavljivanja izjava terorističke organizacije prekršila je pravo na slobodu izražavanja i pravo na pravično suđenje**

Urednik dnevnih novina *Ülkede Özgür Gündem* je osuđen zbog objavljivanja terorističke propagande. On je objavio seriju članaka o stavovima Kurdistanske radničke partije o različitim pitanjima, kao i izjave njenih lidera. Kurdistanska radnička partija se smatra terorističkom organizacijom od strane turske vlade i urednik, zajedno sa vlasnikom novina, je kažnjen zbog širenja terorističke propagande i objavljivanja materijala ilegalne oružane organizacije. Vlasnik novina se žalio i neke njegove kazne su poništene (dok su druge bile na čekanju), ali uredniku nije bilo dozvoljeno da se žali na kaznu Ustavnom sudu jer dosuđena naknada štete nije bila veća od 2000 turskih lira (vlasnik novina je kažnjen na veći iznos). Urednik je zatim podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je smatrao da su kazne zbog objavljivanja izjava Kurdistanske radničke partije i njenih lidera prekršile pravo na slobodu izražavanja, dok je nemogućnost žalbe na presudu Ustavnom sudu prekršila pravo na pravično suđenje (pristup sudu). Sud je konstatovao da članci o kojima je riječ nijesu podsticali na nasilje ili mržnju, i da nijesu predstavljali „poziv na oružje“ ili promovisali terorističke radnje. Stoga se ne mogu smatrati govorom mržnje. Nemogućnost žalbe Ustavnom sudu je predstavljala kršenje prava na žalbu, naročito jer je, za razliku od urednika - podnosioca predstavke, vlasniku novina bilo omogućeno da se žali, i on je u tom postupku uspio.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA